

Сакиева Сайипжамал Салайдиновна, Капарова Нургуль Абийбилаевна
БАШТАЛГЫЧ БИЛИМ БЕРҮҮДӨ ИНТЕГРАЦИЯЛАП ОКУТУУНУН
МАСЕЛЕЛЕРИ (“МЕН ЖАНА ДҮЙНӨ” ПРЕДМЕТНИН МИСАЛЫНДА)

Сакиева Сайипжамал Салайдиновна, Капарова Нургуль Абийбилаевна
ПРОБЛЕМЫ ИНТЕГРИРОВАННОГО ОБУЧЕНИЯ В НАЧАЛЬНОМ
ОБРАЗОВАНИИ (НА ПРИМЕРЕ ПРЕДМЕТА «Я И МИР»)
Sakieva Sayipzhamal Salaidinovna, Kaparova Nurgul Abiybilaevna
PROBLEMS OF INTEGRATED LEARNING IN PRIMARY EDUCATION (USING THE
SUBJECT “ME AND THE WORLD” AS AN EXAMPLE)

УДК. 502.504:37.03

Аннотация. Акыркы мезгилде башталгыч класстарда комплекстүү окутууга өзгөчө көңүл бурулууда. Билим берүүнүн баштапкы этабында предметтерди бирдиктүү бүтүндүккө интеграциялоо эң натыйжалуу болот, анткени кенже мектеп окуучусу курчап турган дүйнөнү бүтүндөй кабылдайт жана ал үчүн предметтердин ортосунда чек болбошу керек. Интегративдүү окутуу бул баланын ар тараптуу өнүгүшүнө жана тереңирээк билим алышына шарт түзөт. Интеграциялык мамиле гумандаштыруу жолу менен өнүгүп келе жаткан заманбап билим берүүнүн актуалдуу муктаждыгы катары барган сайын таанылууда. Макалада башталгыч мектепте интеграцияланган сабактарды уюштуруунун маселелери, башталгыч жалпы билим берүүнүн мамлекеттик билим берүү стандартынын талаптары каралды. Ошондой эле интеграцияланган окутуу окуучуга өзүнүн инсандыгын жана максаттарына жетүү жолдорун ачуу үчүн түрдүү формаларды жана мүмкүнчүлүктөрдү берүүчү форма экендиги талкууланды.

Негизги сөздөр. башталгыч мектеп, интеграция, интеграциялап окутуу, интеграцияланган сабак, комплекстик окутуу, компетенттүүлүк, сабактардын системасы

Аннотация. В последнее время особое внимание уделяется интегрированному обучению в начальных классах. На начальном этапе обучения интеграция предметов в единое целое наиболее эффективна, поскольку младший школьник воспринимает окружающий мир как единое целое, а для этого не должно быть границ между предметами. Интегративное обучение позволяет обеспечить всестороннее развитие ребенка и более глубокое образование. Интегративный подход все чаще признается острой необходимостью современного образования, развивающегося посредством гуманизации. В статье рассмотрены вопросы организации интегрированных уроков в начальной школе, требования государственного образовательного стандарта начального общего образования. Также было обсуждено, что интегрированное обучение – это форма, предоставляющая учащимся различные формы и возможности для раскрытия собственной личности и способов достижения своих целей.

Ключевые слова. начальная школа, интеграция, интегрированное обучение, интегрированный урок, интегрированное обучение, компетентность, система уроков

Abstract. Recently, special attention has been paid to integrated learning in primary grades. At the initial stage of education, the integration of subjects into a single whole is most effective, since a junior schoolchild perceives the world around him as a single whole, and for this there should be no boundaries between subjects. Integrative learning allows for the all-round development of this child and a deeper education. The integrative approach is increasingly recognized as an urgent need for modern education, developing through humanization. The article considers the issues of organizing integrated lessons in primary school, the requirements of the state educational standard of primary general education. It was also discussed that integrated learning is a form that provides students with various forms and opportunities to reveal their own personality and ways to achieve their goals.

Keywords. *primary school, integration, integrated learning, integrated lesson, integrated learning, competence, lesson system*

Кыргызстандагы башкы маселелердин бири билим берүүнүн сапатын жакшыртуу, мамлекеттин келечегин түптөө, бакубат экономикалык өнүгүүгө жетишүү, өз коомунун келечек муундарына татыктуу билим жана тарбия берүү болуп эсептелет. Андыктан өлкөбүздүн экономикалык деңгээлин эске алуу менен билим берүү тармагында келечек муундарга татыктуу тарбия жана сапаттуу билим берүү үчүн кенже окуучуларын функционалдык сабаттуулуктарын, негизги жана предметтик компетенттүүлүгүн түптөө учурда актуалдуу маселе болуп эсептелинет. Мен жана дүйнө предмети кенже мектеп окуучуларынын дүйнө таанымынын илимий көрүнүшүн калыптандыруу жана себеп-натыйжа байланыштарын түзүүдө маанилүү орунду ээлейт. Ушул маселенин негизинде интеграциялап окутуу башталгыч окутууда бир топ жакшы натыйжа берет деп ойлойбуз. Интегралдык сабактарда балдар оңой иштешет жана кеңири материалды кызыгуу менен кабыл алышат. Алынган билим жана көндүмдөрдү кенже мектеп окуучулары өздөрүнүн практикалык ишмердүүлүгүндө гана колдонбостон, чыгармачылыктын жана интеллектуалдык жөндөмдүүлүктөрдүн көрүнүшү үчүн да мүмкүнчүлүк болушу да маанилүү.

Билимдерди интеграциялап берүүнүн дидактикалык маани-маңызы тууралуу ой-пикирлер, идеялар байыркы мезгилдерде эле айтылып, изилдөө, окутуу иштеринде колдонула баштаган. Педагог-окумуштуу Э. Мамбетакунов бул проблеманын татаал жана көп кырдуулугун, анын башаты илимдерди жана илимий билимдерди интеграциялоодон башталып, проблеманын өзү байыркы ойчулдардын эмгектеринде чагылдыргандыгын өз эмгектеринде белгилеп келет. Предмет аралык байланыш, интеграциялап окутуунун теориялык жана практикалык маселелери Эл мугалими И. Бекбоевдин эмгектеринде, айрыкча Э. Мамбетакуновдун өткөн кылымдын 70- жылдарынан бери жарык көргөн бир нече эмгегинде кеңири талдоого алынган.

Педагогика илиминде «интеграция» «предмет аралык байланыш» түшүнүгү менен биримдикте каралат. Эгерде билим берүү, окутуу процессинде эки же андан көп предметтердин өз ара байланышы-катышы толук ачылып, ал окутуу ишине көмөк көрсөтө алса, окуучуларга ал предметтердин өз ара байланышы, алакасы, өз ара аракеттенүүлөрү толук түшүнүктүү болсо, ал сабак интеграцияланган сабак болуп эсептелет [1].

Мектепте окуучулар, адатта, жеке предметтерди окуп, дүйнө бир жана толук экенин көрүшпөйт. Математиканы, орус тилин, мен жана дүйнөнү, сүрөт искусствосун жана башка предметтерди үйрөнүп жаткан учурда балдар бир предмет боюнча алган билимдерин жана билгичтиктерин башка предметте колдонууга боло тургандыгын түшүнүшпөйт. Интегративдүү окутууда предметтердин ортосундагы тыгыз байланыштан бала (эрксизден) өзүн кызыктырган предмет боюнча гана эмес, башкаларды да кызыктырбаган билимдерди жана көндүмдөрдү алууга үйрөнөт [2].

Комплекстүү окутуу ар бир адамга өзүнүн инсандыгын жана максаттарына жетүү жолдорун ачуу үчүн ар кандай типтерди жана мүмкүнчүлүктөрдү берет. «Интегративдүү окутуу» түшүнүгүнүн өзү жалпы тема жана максаттар менен бириктирилген сабактар системасы катары каралат. Ар бир предмет боюнча алган билимдерин айкалыштыруу менен бала изилденип жаткан предмет же кубулушту комплекстүү түшүнөт. Интегративдүү сабакты куруу үчүн тандалып алынган жалпы билим берүүчү дисциплиналардын темалары жаңы маселелерди жана маселелерди чечүү үчүн дисциплиналар аралык билимдерди кылдат тандоону талап кылат.

Мектепке келген балдардын темпераменти, эс тутумунун түрлөрү менен айырмаланат. Интеграцияланган окутуу – балдардын жакшыраак ачылышына жардам берген технологиялардын бири.

Константин Дмитриевич Ушинский ошондой эле интеграциянын элементтери жөнүндө (бул терминди атабастан), өзүнүн сабактарын иштеп чыгуу менен айтып өткөн,

мында кандайдыр бир темага же иш-аракеттин бир түрүнө байланыштуу ар кандай предметтердин ортосунда терең байланыш бар экендигин белгилеген [2].

Интеграциянын милдети – мугалимдерге жана окуучуларга курчап турган дүйнөнү ар түрдүүлүк менен көрүүгө, аны кандай болсо, ошондой кабыл алууга үйрөтүү.

Интеграция – билим берүүнүн сапаттык жаңы деңгээлинде дисциплиналар аралык байланыштарды ишке ашыруунун жогорку формасы. Интеграция предметтик системаны өркүндөтүп, анын кемчиликтерин жоюуга жардам берет жана субъекттердин ортосундагы байланыштарды жана өз ара көз карандылыкты тереңдетүүгө багытталган.

Интеграциянын ар кандай ыкмалары бар. Биринчиден, башталгыч класстарда бизге белгилүү болгон бир предмет ичиндеги интеграция (ар бир сабакта тереңдетүү жана кайталоо), андан тышкары, сабактарда бардык (же дээрлик бардыгы) негизги темалар жөнүндө сүйлөшөт.

Экинчиден, интеграцияланган билим берүү предметтерин түзүү, мисалы: «Мен жана дүйнө», «Кеп жана баарлашуу маданияты» («Риторика»), «Математика», «Музыка» жана башкалар [3].

Үчүнчүдөн, мазмуну боюнча окшош эмес интеграцияланган сабактарды түзүү: англис тили – мен жана дүйнө, музыка – математика жана башкалар.

Интеграциялык сабактарды пландаштырууда бул сабактарга карата санитардык-гигиеналык талаптарга да көңүл буруу керек:

үзгүлтүксүз сабактар 1 – 2 физикалык мүнөт жана 1 мини-тыныгуу менен 60 мүнөттөн ашык эмес;

эгерде 60 мүнөттөн кийин интеграцияланган сабак уланса, анда же динамикалык саат же таза абада сейилдөө талап кылынат.

Теманы кеңири жана терең үйрөнүү үчүн эки сабакты катары менен өткөрүү максатка ылайыктуу. Кээде мындай сабактарга бир жума мурун даярданабыз. Мисалы, «Токой – жаратылыш коомчулугу» деген темада сабакка даярданууда балдар өзүнчө дептерге материал чогултушат. Токой жөнүндө макал-лакаптарды, аңгеме, ыр саптарын жазышты, ошондой эле бир өсүмдүктүн, бир жаныбардын мүнөздөмөсүн жазышат. Алар бул билимин жана шык-жөндөмүн адабий окуу сабагында колдонушкан.

Интеграцияланган сабактар бала иштин максатын, милдеттерин жана натыйжасын ачык мисал аркылуу көргөндө, тереңдетилген окутуу үчүн кырдаалды түзөт. Заманбап мектепте предметтерди интеграциялоо учурдун реалдуу талабы, ар тараптуу өнүккөн инсанды калыптандыруунун жолдорунун бири.

«Мен жана дүйнө» предметин «Адабий окуу» менен интеграциялап окутуунун артыкчылыктары.

Кыргыз Республикасынын билим берүү системасын түзүүдөгү жалпы принцип - компетенттүүлүккө негизделген мамиле. «Мен жана дүйнө» предметинин стандарты окуучуларда өзүн, жаратылышты жана коомду түшүнүүгө багытталган түйүндүү жана предметтик компетенттүүлүктөрдүн калыптанышын камсыз кылууга тийиш. Ошондой эле предметтин эң маанилүү милдеттеринин бири – предметтин куралдары менен критикалык ой жүгүртүү, чыгармачылык, коммуникация жана кызматташуу көндүмдөрүн, эмпатияны жана жалпысынан эмоционалдык интеллектти калыптандыруу [1]. Демек, ар бир мугалимдин кыялы – өз алдынча ой жүгүрткөн, өзүнө суроо берип, ага жооп таба алган, көйгөйлөрдү коюп, аны чечүүнүн жолдорун издеген билимдүү окуучуну тарбиялоо. Интеграциялык сабактарды киргизүү мугалимге окуучунун окуунун алгачкы кадамдарынан баштап баланы курчап турган дүйнөнү бир бүтүн катары элестетүүгө үйрөтөт. Балдарды өнүктүрүүнүн жолу катары башталгыч мектепте интеграцияланган сабактарды өткөрүү тажрыйбасы классикалык педагогиканын идеяларына негизделген.

Заманбап мектепте предметтерди интеграциялоо окуучуларга эффективдүү жана интеллектуалдык таасир көрсөтүү максатында педагогикалык чечимдерди активдүү издөөнүн багыттарынын бири болуп саналат. Башталгыч класстын мугалиминин ишинин өзгөчөлүгү – ал жалгыз балдарды бир нече дисциплиналар боюнча окутат. Интеграциялык сабактарды киргизүү мугалимге бул программалардын кыйынчылыктарын жеңүүгө

мүмкүндүк берет жана билим берүүнүн алгачкы кадамдарынан тартып баланы дүйнөнү бир бүтүн катары элестетүүгө үйрөтөт. Интеграция – бул белгилүү бир чөйрөдөгү жалпыланган билимдердин бир окуу материалына терең кирүү, бириктирүү. «Интеграция» түшүнүгү эки мааниге ээ болушу мүмкүн: мектеп окуучуларында курчап турган дүйнөгө бирдиктүү көз карашты түзүү (окуу максаты); билимди бириктирүү үчүн жалпы аянтчаны табуу (окуу куралы) [3]. Интегративдүү сабак салттуу ыкмалардын алкагында ишке ашыруу кыйын болгон бир катар маселелерди чечүүгө мүмкүндүк берет. Алардын кээ бирлери төмөнкүлөр: – стандарттуу эмес сабак формасына байланыштуу окуу ишинин мотивациясын жогорулатуу;

– ар кандай предметтик чөйрөлөрдө колдонулган түшүнүктөрдү кароо; – акыл ишмердүүлүгү менен максаттуу ишти уюштуруу: салыштыруу, жалпылоо, классификациялоо, анализдөө, синтездөө ж.б. жана башкалар; – дисциплиналар аралык байланыштарды жана аларды ар кандай маселелерди чечүүдө колдонууну көрсөтүү. Интегративдик сабактарда балдар оңой иштешет жана кеңири материалды кызыгуу менен кабыл алышат. Алынган билимдер жана көндүмдөр окуучулар тарабынан стандарттуу билим берүү кырдаалдарында практикалык иш-аракеттеринде гана колдонулбастан, чыгармачылыкка жана интеллектуалдык жөндөмдүүлүктөргө жол ачышы да маанилүү [3]. Бардык мектеп дисциплиналары уникалдуу интеграциялык потенциалга ээ, бирок алардын айкалыштыруу жөндөмдүүлүгү жана интеграциянын эффективдүүлүгү пландаштырууда эске алынышы керек болгон көптөгөн шарттардан көз каранды. Биринчи кезекте белгилүү бир класстагы окуучулардын даярдыгынын деңгээли талданат. Алардын билим берүү ишмердүүлүгүндөгү кыйынчылыктар интеграциялык ыкманы колдонуунун себептеринин бири болушу мүмкүн. Бирок интегралдык сабактарды ишке ашырууда кыянаттык менен пайдалануу мүмкүн эмес, анткени сабактын бул формасын өтө тез-тез колдонуу терс натыйжага алып келип, изилденүүчү предметтер боюнча окуучулардын таанып билүү активдүүлүгүнүн төмөндөшү мүмкүн. Интеграцияланган сабактар бир иштин түрүнөн экинчисине өтүү аркылуу окуучулардын чарчоосун жана ашыкча чыңалышын бошотот. Бирок, мектептеги биринчи эки жылда интеграцияга өзгөчө көңүл бурбоо керек, анткени балада билимдин чоң запасы жок, грамматикалык, эсептөө жана техникалык көндүмдөр калыптана элек. Интеграцияланган сабак мугалимден кошумча даярдыкты, чоң эрудицияны, жогорку кесипкөйлүктү талап кылат. «Мен жана дүйнө» академиялык дисциплина өзүнүн маңызы боюнча, ар кандай дисциплиналар аралык байланыштарды түзүүнү камтыган жана башталгыч класстарда интеграцияны камсыз кылган академиялык дисциплинанын классикалык үлгүсү болуп саналат. Мен жана дүйнө табигый, гуманитардык жана көркөм циклдердин ортосундагы байланыш [4]. Ар түрдүү багыттагы дисциплиналар менен дисциплиналар аралык байланыштарды түзүү дүйнөнүн бир бүтүн картинасын, баланын дүйнө таанымын калыптандырууга мүмкүндүк берет. Эффектти күчөтүү үчүн аны башка окуу дисциплиналары менен айкалыштырууга болот. Албетте, идеалдуу түрдө интеграцияланган 4 дисциплинанын айкалышы болсо болмок: Адабий окуу, Сүрөт искусствосу, Технология жана Музыка. Бирок 45 мүнөттүк сабакта окуу материалдарынын мындай айкалышы дээрлик мүмкүн эмес. Ошондуктан, 2 дисциплинага токтолуп, дисциплиналар аралык интеграцияны курстар аркылуу ишке ашырууга болот: **Мен жана дүйнө менен Адабий окуу.** Бир катар сабактардын жалпы темасы окуу предметтеринин мазмуну менен бизди курчап турган дүйнө менен байланыштарды түзүүгө жардам берет. Курчап турган дүйнө жөнүндөгү сабактарда окуучулар курчап турган жашоонун предметтери жана кубулуштары, жаратылыш жөнүндөгү түшүнүктөрдү топтоп, байытып, системалаштырат. Ал эми окуу сабактарында бала дүйнөнү образдуу көркөм сүрөттөөдө көрөт. Поэтикалык образ окуучулардын жаратылыш жөнүндөгү илимий маалыматтарды жакшы кабыл алуусу жана жаттоосу үчүн кызмат кылат. Мен жана дүйнө сабагындагы интеграция адабий материал менен бекемделген курчап турган дүйнө жөнүндө алынган билимдердин, ошондой эле окуучулардын бул билимди колдонуудагы конкреттүү практикалык иш-аракеттеринин ортосундагы байланышты түзүүгө, ошону менен окуучулардын талаптарынын бирин ишке ашырууга мүмкүндүк берет. Мен жана

дүйнөдөн алынган сабактар окуучулардын кебин өнүктүрүүнүн эң жакшы каражаты болуп саналат, анткени кептин өнүгүшү окуучулардын жаратылыш объектилерине болгон кызыгуусунун негизинде эркин шартта жүрөт.

Жыйынтык. Жогоруда айтылгандай интеграция бул калыбына келтирүү да, толуктоо да болуп, баланын ар тараптуу өнүгүшүнө жана тереңирээк билим алышына шарт түзөт. Мен жана дүйнө ар түрдүү предметтер менен интеграциялана алат. Алардын ичинен Адабий окуу предмети менен интеграцияланса баланын көркөм адабиятка сүйүүсү ойгонот, сөз байлыгы өсөт, сүйлөө жөндөмү жакшырат. Адабий чыгармалар окуучулардын жаратылыш жөнүндөгү илимий маалыматтарды жакшы кабыл алуусу жана жаттоосу үчүн кызмат кылат. Мен жана дүйнө сабагындагы интеграция адабий материал менен бекемделген курчап турган дүйнө жөнүндө алынган билимдердин, ошондой эле окуучулардын бул билимди колдонуудагы конкреттүү практикалык иш-аракеттеринин ортосундагы байланышты түзүүгө, ошону менен окуучулардын талаптарынын бирин ишке ашырууга мүмкүндүк берет.

КОЛДОНУЛГАН АДАБИЯТТАР:

1. Кыргыз Республикасынын «Билим берүү жөнүндө» Мыйзамы – Бишкек, 2003-жылдын 30- апрели № 92
2. Жалпы билим берүү мектептеринин 1-4-класстары үчүн «Мен жана дүйнө» предметтик стандарты // иштеп чыккандар: Солошенко О.В., Дюшеева Н.К., Насырова А.Р. – Б.: 2022. – 38 б.
3. Алексеева А. А. Интегрированный урок как средство позитивной мотивации в обучении младших школьников // 1 Сентября URL: <https://urok1sept.ru/statyi/561477>
4. Башталгыч мектепте табият таануу сабаттуулугу: калыптандыруу жана баалоо үчүн шарттарды түзүү. / «Кенже окуучулардын табият таануу сабаттуулугунун негиздерин калыптандыруу» аймактык илимий-практикалык конференциянын материалдар жыйнагы. 21-апрель, 2021-жыл, Краснодар / ред. редактор: Т.И. Жилина, Ю.Ю. Стэн, Краснодар: ИРО, 2021. 132-б.